

מבחן המאזן

של "כנס הרצליה" הקודם, חנוכה 2000

מאת תא"ל (מיל.) עמוס גלבוש

כנס הרצליה השני

דצמבר 2001

מה הוא הרעיון של נייר זה?

ההכנות לכנס הקודם החלו בתחילת שנת 2000, וסדר היום של הכנס ונושאו גובשו במהלך קיץ 2000 (על סדר היום של הכנס ראה נספח). זה היה לפני שפרצה "אינתיפאדת אל-אקצא", לפני הבחירות ב- ארה"ב ולאחר הנסיגה מלבנון. שעה שנערך הכנס, 19 – 21 דצמבר 2000, האינתיפאדה הייתה בחודש השלישי, ה- מו"מ המדיני עם הפלסטינים היה בשיאו, לקראת מפגש טאבה; הניצנים הראשונים של נפילת תעשיית ההיי-טק, בעולם ובישראל, כבר לבלבו. הממשל החדש של בוש התכוון לתפקידו. חלפה כשנה. ברק נפל, תעשיית ההיי-טק נפלה, "התאומים" נפלו, החלה "מלחמת העולם" נגד הטרור הבינלאומי; ערפאת טרם נפל, והאינתיפאדה נמשכת.

הנוהג הרווח הוא שבכנסים השונים שוכחים, בדרך כלל, את הכנס שחלף, בודאי לאחר שנה, ומעטים טורחים לבדוק מה היה בכנס הקודם, ולבחון אותו בראיה שנתית, ברצף של המשכיות. לקראת הכנס הנוכחי של מאזן החוסן והביטחון הלאומי, חשבנו לנכון, ברוח המסורת הטובה הנהוגה במערכת הביטחון, לעשות מבדק של "כנס הרצליה" הקודם (חנוכה 2000) ומוצריו השונים, בפרספקטיבה של שנה. קראנו לכך: "מבחן המאזן". כך נעשה גם בהמשך, שנה בשנה, לקראת כל "כנס הרצליה".

לצורך המבדק הצבנו לעצמנו 6 מכלולי שאלות מבחן, והם:

- ◆ האם זיהינו נכון את הנושאים החשובים שהיו על סדר היום? האם קלענו אז, לפני למעלה משנה, אל סדר היום האמיתי כפי שהוא כיום? האם התעלמנו מנושאים חשובים, או דווקא שמנו דגש יתר על נושאים חולפים, זמניים?
- ◆ ובהקשר לשאלות אלו: האם התחזיות שניתנו עומדות במבחן הזמן של השנה שחלפה?
- ◆ האם תוצרי הכנס (דיוני המליאה, ה-דו"חות השונים שהוגשו לכנס, מוצרים שהופצו בעקבות הכנס) תרמו לדיון הציבורי, השפיעו במשהו על הנושאים שעל סדר היום הלאומי? האם הם שאירו רישומם על משתתפי הכנס, ובעיקר אלו המשפיעים על המערכות הלאומיות השונות של מדינת ישראל?
- ◆ האם תוצרי הכנס תרמו לגירוי מחשבת, לתסיסה מחשבתית (למשל, בקרב המשתתפים)?
- ◆ האם לתוצרי הכנס הייתה השפעה מעשית כל שהיא? האם השפיעו על המעש (או על החשיבה האסטרטגית לקראת המעש) של מקבלי החלטות השונים?
- ◆ ובהקשר זה: אלו נושאים והמלצות נשארו כאבן שאין לה הופכין?
- ◆ מה היו ההשלכות הבלתי מתוכננות של הכנס, לחיוב או לשלילה?

והערה לתשומת לב, לפני שנפנה למתן התשובות לשאלות. אין אנו משלים את עצמנו שהמלצות ורעיונות מחשבתיים שהועלו בכנס הקודם היו ייחודיים, ראשונים וחדשניים, ותרמו במישרין ובלעדית לדיון הציבורי, או לקבלת החלטות אצל מקבלי החלטות. דיינו, אם תרמו תרומה צנועה, והצטרפו לתרומות אחרות.

זיהוי הנושאים החשובים הנכונים שעל סדר היום

אין ספק שהכנס, ועל אחת כמה וכמה אם ניקח בחשבון שנושאי הוכנו בקיץ 2000, זהה נכון את אחד הנושאים המרכזיים שעל סדר היום, ונגע בעצבים החשופים של ההווה הציבורית: סוגיית החוסן. החוסן במובן של כושר עמידה, יכולת מאבק, סיבולת ושחיקה, זיכרון היסטורי כגורם מלכד ונאבק. האינתיפאדה, ניגזריה והשלכותיה וסוגיית הלוחמה בעצימות נמוכה, אך המחישו בכנס ובשנה החולפת את מרכזיותו של נושא זה בסדר היום הלאומי האמיתי שלנו.

יתר על כן, דומני שעוד לפני שנה, המושג של "חוסן לאומי" ניתפס בציבור, או בחלקו, כמונח בעל צליל ימני, המבטא גישות לאומניות קיצוניות. המציאות הוכיחה שזהו המונח הראוי והנדרש למדינת ישראל מול מצב של מלחמה מוגבלת מתמשכת מול הפלסטינים, ואל מול שחיקה מתמשכת בכושר העמידה הכולל, עד עצם היום הזה.

אבל, לא זוהה הנושא של הטרור הבינלאומי בראשות בין-לאדן, שהוא זה המכתיב עכשיו את הנושא המרכזי שעל סדר היום העולמי, והמשפיע במישרין ובעקיפין על סדר היום הלאומי שלנו. השם בן-לאדן הוזכר פעם אחת בלבד בכנס הקודם בהקשר של גורמי טרור בינלאומיים המסייעים לטרור המופעל נגד מדינת ישראל (ע"י ד"ר אל"מ מילי שמואל גורדון). דומני שהדמיון לא העלה אפשרות בו טרור ישבור וירסק את כל החסמים המקובלים, ובכך יהפוך פיגוע נקודתי לנקודת תפנית עולמית, בעלת השלכות אסטרטגיות מרחיקות לכת. שני לקחים:

- ◆ אירוע 11 ספטמבר 2000 המחיש בצורה מכאיבה עד כמה בטחון ישראל וחוסנה הלאומי מושפעים הדוקות מהביטחון הבינלאומי, ונתונים לאילוציו הרבים.
- ◆ האירוע הבליט את הקפיצות הפתאומיות והמפתיעות בהיסטוריה, והמערבולות האיומות שהן יוצרות, ומכאן גם את שבריריותן של הערכות מודיעין. המשמעות היא שהמענים שהכנו לאתגרי העתיד, מתגלים פעמים כבלתי רלוונטיים מול הקפיצה המייצרת מציאות, שמולה לא הוכנו מענים הולמים.

בו בזמן החלק הארי של ההערכות והתחזיות המודיעיניות – אסטרטגיות, שניתנו בכנס, עומדות במבחן הזמן, ולהלן העקריות שבהן:

- ◆ צפי ל"טרור אסטרטגי" פלסטיני, בדגש על מתאבדים.
- ◆ הגדרת המצב האזורי כ"הזדמנויות בחלון", במקום "חלון הזדמנויות" שאיננו עוד. דהינו, כפי שקבע ראש אמ"ן, לפנינו גם הזדמנויות וגם סיכונים, ולא בעיקר הזדמנויות האינתיפאדה תהיה ממושכת לאור האסטרטגיה של ערפאת.
- ◆ כפי שנהוג היה להאמין בעשור האחרון של "חלון הזדמנויות"
- ◆ מוקדי הסיכונים והאיומים: לבנון; חיבור לבנוני-פלסטיני; ההתעצמות המצרית; היציאה העיראקית מה"כלוב"; צבירת יכולת אסטרטגית ע"י איראן; התקרבות סורית – עיראקית.

ולבסוף, בעוד שמשותפים אחדים בכנס אכן העלו סימני שאלה ואזהרה לגבי מודל העוצמה הכלכלית, המתבססת על תעשיות היי-טק, ותרומתה לחוסן הלאומי, הרי שההתלהבות, ואולי גם התלהמות, מהישגי התעשיות הללו ועתידן המזהיר, הייתה רבה. העובדה שהמפולת כבר עמדה בשער, ואותותיה היו רבים, לא זכתה להתייחסות מעמיקה.

תרומה לדיון הציבורי ולסדר היום הלאומי

הנושא הדמוגרפי והנושא של הפרדה חד-צדדית, תרמו, ללא ספק בצורה בולטת והפכו להיות סוגיות מרכזיות במהלך השנה האחרונה, בצד נושאים אחרים שתרמו, אולי בצורה יותר צנועה ופחות בולטת.

הרצאתו של פרופ' ארנון סופר, וכן הנייר שהכין, זכו לתהודה רבה; קביעתו החדה כי בשנת 2020 היהודים יחדלו להוות רוב בארץ ישראל, בין הים התיכון לנהר הירדן, הפכה כמעט לנכס צאן ברזל בשיח הפוליטי והציבורי בשנה האחרונה (עם כאלו השמים דגש על ההשלכות הטמונות בכך לדמוקרטיה במדינת ישראל, ועם כאלו השמים את הדגש על ההשלכות לגבי זהותה היהודית של מדינת ישראל). דרך אגב, קביעה זאת ואחרות, שזכו לביקורת מצד גורמים אקדמאים שונים, התאשרו לאחרונה בנתונים ותחזיות חדשות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הממצאים הדמוגרפיים השונים הקשורים ליהדות העולם (כפי שהוצגו ע"י מרידור והאריס) דרבנו מצדם עריכת מחקרים נוספים במגמה להפיק מהם החלטות מעשיות. (וראה להלן בתחום יהדות העולם והסוכנות בעמוד 6).

סוגיית הפרדה החד-צדדית עלתה בכנס בשלושה היבטים:

- ◆ בהיבט של הלוחמה בעצימות נמוכה, כאחד המענים לאתגר שמציב הטרור הפלסטיני.
- ◆ בהיבט הדמוגרפי, כמענה לבעיה החמורה ועל מנת להבטיח את הקיום היהודי-ציוני של מדינת ישראל ("להקים בינינו לבין הפלסטינים חומה גבוהה", כלשונו של פרופ' סופר).
- ◆ בהיבט המדיני, כאופציה אפשרית לביצוע הפרדה מדינית על מנת ליצור מציאות שבה הפלסטינים יבינו כי כדאי להם להגיע להסכם.
- ◆ הנושא הושמע כבר לפני כן ע"י ראש הממשלה דאז ברק, והחל להיות נדון במערכת הביטחון, אך דומני שבכנס נעשה ניסיון פומבי ראשון להציב את האופציה של הפרדה חד-צדדית כיעד מדיני/אסטרטגי מרכזי, ערב השיחות בטאבה.

סוגיית ההרתעה בעימות מוגבל עיצבה בכנס נושא חדש, בעל קדימות. עד אז הנושא כמעט ולא עלה לדיון פומבי. במהלך השנה החולפת הוא חזר ועלה בשיח הציבורי והפוליטי, בהקשר להתמודדות מול הטרור הפלסטיני, עם דעות לכאן ולכאן.

גירוי ותסיסה מחשבתית

על בסיס שיחות עם משתתפי הכנס ומכתבים שנתקבלו מחלק מהם, נראה לנו שהדברים הבאים עוררו תשומת לב מיוחדת, גירו למחשבה וחזרו ועלו בדיונים שונים במערכות הממשל:

- ◆ ד"ר ראובן פדהצור העלה את השאלה הבאה בהקשר לתקציב הביטחון: **"נקודת המוצא להקצאת המשאבים היא תמיד נתוניו של צה"ל. האם ניתן לבדוק בצורה אובייקטיבית את השימושים המתוכננים של צה"ל? אולי בדיקה מסוג זה תגלה שלצה"ל חסר פחות כסף ממה שהציגה בזמנו 'ועדת בועז' "** (דויד בועז, לשעבר הממונה על אגף התקציבים באוצר, עמד לפני כשלוש שנים בראש ועדה שבדקה את נושא תקציב הביטחון)?
- ◆ וכעבור כשנה, ולאור צרכי צה"ל הרבים מול העימות עם הפלסטינים, ממקד פרופ' יעקוב נאמן את השאלה: **" במצב זה של לחימה מתמשכת עולה ביתר שאת השאלה: כיצד ומי יכול לקבוע באופן מוסמך מה הם הצרכים האמיתיים של צה"ל לעת הזאת. שכן, מול הדרישות הגדלות של מערכת הביטחון, עולה טענת האוצר כי צה"ל מנסה להגדיל את הנתח שלו ללא קיומו של צורך אמיתי ועליו למצוא את האיזון מתוך משאביו הפנימיים."**
- ◆ פרופ' אמיר ברנע העלה השאלה הבאה: **" האם דגם העוצמה הכלכלית (משקל גבוה לשירותים, כוח אדם מיובא, ענפים עתירי הון ודורשי כוח אדם מיומן, הצטמקות תעשיות מסורתיות, חלוקה לא שוויונית, יבוא מוצרים בסיסיים) תורם או לא תורם לחוסן הלאומי , בהגדרתו המצמצמת (דהינו , יכולת התמודדות מדינית עם לחצים ועמידה מול דרישות לאומיות של יריבים, כאשר תוצאת ההתמודדות היא לטובת מדינת ישראל) ?**
- ◆ פרופ' יחזקאל דרור העלה את כיוון החשיבה של **שגשוג ללא שלום**: כלומר, מדינת ישראל מוכרחה לפתח יכולת ולהפגין יכולת לשגשג גם בלי שלום. גישתה של מדינת ישראל צריכה להיות: **שלום יוסיף למשק, אבל במקרה הצורך נשגשג גם בלי שלום**. זה מחייב , לדבריו, מחשבה קצת שונה על מגזרים במשק הרגישים מאוד לאי- שקט, כמו תיירות למשל.
- ◆ וכשנה לאחר מכן, כותב פרופ' יעקוב נאמן: **" הכנס התקיים בשנה שעברה, כאשר הלוחמה בינינו לבין הפלסטינים הייתה בראשיתה. כבר אז היו הערכות באשר להתמשכותו של העימות, ובדיון עלו שאלות באשר לקשר שבין העימות לבין התפתחותה של הכלכלה בישראל. שנה עברה, ומתברר כי הדיון בעניין הנו בעל משמעות רחבה לכלכלת ישראל. עימות זה הוכיח עד כמה פגיעה הכלכלה בישראל ומושפעת מן המצב הביטחוני, וממלא עד כמה חשוב לנסות וליצור, במידת האפשר, ניתוק בין מצב הביטחון לבין הצמיחה הכלכלית "**

- ◆ ראש אמ"ן, האלוף עמוס מלכה, עשה הפרדה מעניינת בין המונח סיכון, לבין המונח איום. **סיכון**, הוא הגדיר, פירושו " היכולת הצבאית של מדינה, אמצעי הלחימה שבידה, משאביה". **איום**, הוא הגדיר, פירושו החיבור שבין הסיכון לכוונה (לממש או לא לממש את האיום).

דומני ששאלות וכיווני מחשבה אלו אך מקבלים משנה תוקף לאחר שנה, שעה שאנו מתכנסים לכנס הנוכחי. ויפה לחזור ולחשוב על הגדרות האלוף מלכה, שכן המשמעות הטמונה בהן היא זאת: התמונה הכוללת של האיומים מאוזנת יותר מאשר תמונת הסיכונים גרידא, המפחידה מאוד לשעצמה.

תשומות על מקבלי החלטות

תשומות הכנס ניכרות, בעיקר, בשני גופים: הסוכנות היהודית והמועצה לביטחון לאומי. הביטויים לכך **בסוכנות** הם:

- ◆ הכנס האיר את המגמות המדאיגות בתחומי הדמוגרפיה של העם היהודי, העלייה לישראל והזיקה אליה. בכך הוא נתן דחיפה נוספת לשורת צעדים שהסוכנות החלה לנקוט כמענה לאתגרים אלו.
- ◆ בתחום החשיבה האסטרטגית, כונס לאחרונה צוות חשיבה, רב- תחומי, על מנת לבחון הצורך וההיתכנות של גיבוש מדיניות כוללת לעם היהודי. המלצות הצוות מצויות בשלבים ראשוניים של בחינה לקראת ביצוע.
- ◆ הורחבו פעולות החינוך היהודי ציוני בתפוצות, והוחל בבחינת תנאי קליטה מוגברים לכל העולים ממדינות המערב.

הביטויים לכך **במועצה לביטחון לאומי**:

- ◆ מוצריו של כנס הרצליה הנוכח יישמשו כאחת מאבני הדרך (בצד, כמובן, משרד הביטחון, משרד האוצר, צה"ל, משרד החוץ ואחרים) בביצוע הערכת מצב בטחון לאומי, שהמועצה ההחלה לקיים על מנת לסיימה בקיץ 2002. בו בזמן ישמש הכנס כבמה הולמת, עבור המועצה, להעלאת נושאים שונים שבכוונתה לשלב בהערכת המצב: לבחינה, דיון ותהודה.
 - ◆ עבודת הצוות בנושא התרעה, בכנס זה, בראשות רב- אלוף (מיל') אמנון שחק, תשמש כאחת מאבני הדרך החשובות בעבודה על ההרתעה הישראלית, שבכוונת המועצה להתחיל בה בקרוב.
- בצד אלו, ניתן למנות המלצות שעלו בכנס וקולם הצטרף, כך או אחרת, לתהליכי קבלת החלטות ויישומים בשטח. להלן כמה מהם:

- ◆ ד"ר שמואל גורדון, בהתייחסו למענה הצבאי האפשרי מול הפלסטינים, העלה שלושה עקרונות: **איפוק אסטרטגי ויוזמה טקטית; פעילות נקודתית ופגיעה במפקדים ואנשי מפתח ("חיסול" בשפת זמננו); פעילות בתודעה תקשורתית מזערית, מכיוון שהפעילות הצבאית המצולמת היא נקודת החולשה במאבק המדיני ועל דעת הקהל.** כדי לרענן "נשכחות": כשהדברים נאמרו, פעילות "החיסולים" טרם ראתה אור, הפצצות ה-מסק"רים כיכבו בפריים-טיים, ועקרון האיפוק האסטרטגי טרם הפך למדיניות מובילה.
- ◆ במושב הכלכלי הועלתה המלצה לערוך שינויים בתנאי דמי האבטלה, כמכשיר לעידוד ההצטרפות למעגל העבודה. בתקופה האחרונה חלו אכן שינויים בתחום זה, והוחמרו במקצת התנאים לקבלת דמי אבטלה, ומשך הזמן שבו ניתן לקבל דמי אבטלה.
- ◆ פרופ' ארנון סופר העלה בין המלצותיו את הצורך הדוחק באכלוס הגליל; נושא שדומה שאין לכאורה צורך לחזור ולהעלותו, אך רק לפני כחודש קבלה הממשלה שורה של החלטות בכיוון זה.

המלצות וכיוונים שנשארו כאות מתה

בכנס הושם דגש על סדר היום הפנימי של המדינה – כמו חינוך, חברה, ממשל ומשילות – ובמסגרתם הועלתה שורה של המלצות. דומה שכוחם יפה עוד יותר בחלוף שנה, אך הן לא זכו לתהודה, לויכוח ציבורי, או לניצול ויישום, ונשארו לפי שעה כאבן שאין לה הופכין.

רק מקצת מהן:

- ◆ הגדרת יעדים לאומיים, עליהם ניתן יהיה להתווכח ושכולם יידעו מה הם (כמו, למשל, שרות אזרחי לכל; יחסי יהודים וערבים במדינה יהודית ודמוקרטית; קשר עם יהדות העולם), וגיבוש מערכת ערכים שיהיו בבחינת נכסי צאן ברזל, כמו: התנדבות, מחויבות הפרט לחברה.
- ◆ יצירת "אליטה משרתת", כאשר לשרות הציבורי יבואו הטובים ביותר מהשוק הפרטי והאקדמאי.
- ◆ שיתוף פעולה בין המפלגות הציוניות העיקריות, לפחות בנושאי דמוגרפיה ומשיכת עליה.
- ◆ הקמת ועדה ציבורית מקצועית ברמה הטובה ביותר על מנת שתכין חלופות קוהרנטיות למשטר במדינת ישראל, ושתובאנה להחלטה באספה מכוונת.

- ◆ חינוך הציבור להבנת בעיותיה של מדינת ישראל . בין השאר ע"י הכנת "ספרים לבנים" על מדיניות הממשלה כבסיס לדיון ציבורי.
- ◆ קביעת מסגרת של תקציב רב- שנתי למערכת הביטחון (נושא זה חוזר ועולה בשנים האחרונות בכל הזדמנות, ואולי סופו הטוב יהיה כאמרתו הידועה של קאטו הרומי על חורבנה של קרתגו).
- ◆ כל מערכת החינוך במשך 10 שנים, בעלות של מיליארד שקל מקבץ מרשים של המלצות עקרוניות ופרטניות בנושא החינוך. למשל, על קצה המזלג: מחשוב לשנה; בניית מודל אוניברסיטאי אמריקאי; העברת כ- 30000 תלמידים הלומדים 3 יחידות מתמטיקה ללימוד 5 יחידות; הגדרת תוכנית ליבה אחידה לכלל ילדי ישראל; "לקחת מהחזקים ולתת לחלשים" ע"י ביטול שיטת התקצוב הנוכחית.
- ◆ והזעקה התמידית לחשיבה לטווח ארוך, לתכנון לטווח ארוך.
- ◆ פרופ' יחזקאל דרור העלה את השאלה/ המלצה: לקיים עבודת מחקר בין- תחומית על הפוטנציאל של **התפתחות מדינה פלסטינית** לטווח של 20 שנה.

השלכות בלתי מתוכננות

הכנס הניע תהליך של חיקוי, שעה שקמו בשנה החולפת פורומים לליבון סוגיות מרכזיות, שנבנו בחלקם על משתתפי "כנס הרצליה", ועל מרכיבים ממתכונת הכנס. חיקוי, תהיה מתכונתו אשר תהיה ותהינה סיבותיו אשר יהיו, הוא אולי המחמאה הגדולה ביותר שזכה לו הכנס, המעידה על הצלחתו.

הכנס הצית והפרה מחקרים נוספים, כמו העמקת המחקר של אוניברסיטת חיפה בסוגיית החברה הישראלית והחוסן הלאומי, ומחקרי הסוכנות היהודית בשאלה הדמוגרפית וכו'.

ואין טוב בלא רע. הסוגיה של ערביי ישראל לא הייתה על סדר היום של הכנס (למרות שהייתה ראויה לכך, וזאת בשל הקמתה של "ועדת אור"); היא עלתה דרך אגב בהצגות ובדיונים בסוגיות השונות, כמו דמוגרפיה, חינוך, המפעל הציוני והעם היהודי. אבל, דווקא סוגיה זאת זכתה להבלטה תקשורתית יוצאת דופן, הנחילה את התחושה כי נושא זה עמד במוקד "כנס הרצליה", ויצרה רושם מוטעה כאילו הכנס גיבש עמדות מסוימות בסוגיה זאת, בבחינת " עמדת כנס הרצליה". בכך לא רק שחטאה לאמת, אלא גם הסיטה במשהו את תשומת הלב הציבורית מהנושאים החשובים המרכזיים שהיו בכנס.

ובכלל, אין דבר כזה הנקרא "עמדת כנס הרצליה"!! הכנס ומוצריו משקפים את כל ספקטרום הדיעות והגישות שבאו בו לידי ביטוי בכל הצורות.

הערות לסיום

במה יחודיותו של "כנס הרצליה"? לדעתי בשלושה מאפיינים מרכזיים. **האחד**, זימון קהל משפיעים, מעורבים ומקצוענים מהמגוון הרחב, הרב-תחומי, של המגזרים המשפיעים על הביטחון והחוסן הלאומי, ובתמהיל מתוכנן וברמה גבוהה – הן לדיונים והן לצוותי חשיבה ומחקר.

השני, כובד הראש, הרצינות ותחושת האחריות המלווים את צוותי העבודה וכל הגורמים התורמים לכנס ונוטלים בו חלק. זהו מודוס אופרנדי מחייב לעתיד.

השלישי, מציאת האיזון הנכון בסדר היום בין הנושאים הדוחקים, המיידיים, לבין נושאי יסוד ארוכי טווח.

ניתן רק להשתומם הכיצד זה שבמדינת ישראל, שלידתה והווייתה ארוגות בביטחון הלאומי, לא התקיים עד לשנה שעברה כנס במתכונת "כנס הרצליה" לעשיית מאזן כולל של חוסנה וביטחונה הלאומי של מדינת ישראל. ומשהתקיים, והמחיש כי יש צמא לעיסוק מרוכז בנושאי החוסן והביטחון הלאומי וניתן להרוותו, הוא יימדד בהמשכיות ובמחויבות לרמה גבוהה מתאימה בעלת משקל בסדר היום הלאומי. אחד ממרכיבי רמה זאת הוא הפקת לקחים מכנס לכנס, ובכלל זה לגבי הנושאים שעל סדר יומם, ובקורת עצמית.

בצדק רב יכולים לבוא השואלים ולשאול: על בסיס מה שקרה ב-11 ספטמבר השנה בניו-יורק, מי יתקע כף לידנו שממש ברגעים אלו, בזרמה התת-קרקעית של המציאות, מתהווה לו משהו חדש בסגנון "11 ספטמבר", שיצור לנו, בקפיצה פתאומית, מערבולת מציאות חדשה בשנה הבאה, בלא שנהיה מוכנים לקראתה?

אין לי תשובה טובה. אני נזכר בפרשנות של פרופ' ליבוביץ' לפסוק ה-תנ"כי: "בראשית ברא אלוהים את השמים ואת הארץ". בפסוק סיפורי תמים זה, הוא אמר, טמונה תמצית האמונה היהודית, והסביר: מכיוון שאלוהים ברא את השמים והארץ, הרי שהוא מצוי מחוצה להם; הוא מצוי לכן מחוץ להשגתו של בן אנוש, שדמיונו אינו יכול לחרוג מעבר לגבולות היקום. במילים אחרות, אלוהים הוא מחוץ להבנתו של האדם.

האם ישנן קפיצות במציאות שהן מעבר לדמיוננו? אני חושב שכן, ובודאי שימצאו חולקים עלי. ואני חושב שגם כנס זה לא יוכל לחזות משהו שדומה ל"11 ספטמבר" אם אכן יתרחש בשנה הבאה. ובו בזמן אני חושב שאלמנטים "חכמים" שונים שיעלו בכנס זה, כמו בכנסים הבאים, וייושמו כך או אחרת, אולי יכינו אותנו להתמודד יותר טוב מול קפיצות תזזית בסביבה האסטרטגית הקרובה והרחוקה לנו.

נספח – הנושאים שהיו בסדר היום של כנס הרצליה, דצמבר 2000

היום הראשון

למהותו של החוסן הלאומי

- "בסיסים פנימיים לביטחון הלאומי של מדינת ישראל" (פרופ' יחזקאל דרור)
 "עמדות בחברה הישראלית ביחס לחוסן הלאומי" (פרופ' גבי בן-דור)
 " מהותו של בטחון לאומי " (אלוף עוזי דיין)

היום השני

מאזן ההסדרים ויציבותם העתידה

- "מאזן התהליך המדיני"
 "עמדות ערביות כלפי התהליך"
 "מדיניות חלופית בתהליך המדיני"
 " היבטים גיאוגרפיים בהסדרים" (פרופ' ארנון סופר)
 (ח"כ אורי סביר)
 (תא"ל עמוס גלעד)
 (ד"ר דורי גולד)

ארצות הברית- ממשל חדש, כיוונים חדשים

- "מדיניות אזורית לממשל החדש"
 "יעדים ישראלים אצל הממשל החדש "
 "מעמד הקהילה היהודית בזירה האמריקאית" (ד"ר רוברט סאטלופ)
 (השגריר זלמן שובל)
 (דיוויד האריס)

כלכלה וחוסן לאומי

- ראיה כללית
 "התעצמות כלכלית – כיצד?
 " צעדים להגדלת התוצר בכלכלי "
 " חלוקת המשאבים בתקציב הביטחון "
 " תרומת תעשיות הביטחון לחוסן הלאומי " (פרופ' יעקוב נאמן)
 (דניאל דורון)
 (פנחס לנדאו. ראש צוות חשיבה)
 (דויד בועז)
 (יעקוב ליפשיץ)

עוצמה טכנולוגית וחוסן לאומי

- "טכנולוגיה מתקדמת כנדבך בחוסן הלאומי
 "הזיקה בין מו"פ ביטחוני לאזרחי " (ד"ר שלמה קליש. ראש צוות חשיבה)
 (אלוף ד"ר יצחק בן ישראל)

(אבי ברגר)	"סביבה ממריצה לטכנולוגיה מתקדמת"
(דן וילנסקי)	"טיפוח המשאב האנושי "
(ח"כ משה ארנס)	"טחנות טכנולוגיות לישראל"

היום השלישי

מאזן ההגנה וההרתעה

(אלוף עמוס מלכא)	" צפי האיומים האסטרטגיים "
(אלוף איתן בו- אליהו. ראש צוות חשיבה)	" מעצימות נמוכה להרתעה כוללת"
(זאב שיף)	" מדיניות הגרעין של ישראל"
(אלי"מ מילי ד"ר שמואל גורדון)	" לוחמה נמוכת עצימות"

הסביבה האסטרטגית העתידה

(רב- אלוף שאול מופז)	"האתגרים בפני צה"ל"
(ח"כ דן מרידור)	"ייסודות בתפיסת ההרתעה "

חברה, חינוך וחוסן לאומי

(פרופ' חיים הררי)	ראיה כללית
(פרופ' ידן דודאי)	"המרכיב החברתי כביטחון לאומי"
(ד"ר שמשון שושני. ראש צוות חשיבה)	" מיצוי מערכות החינוך"
(אלוף מיל' מתן וילנאי)	" המדע והביטחון הלאומי"

המפעל הציוני והעם היהודי

(סלאי מרידור)	"מרכיב העם היהודי במאזן החוסן הלאומי"
(אפרים הלוי)	" האתוס הציוני וביטחון ישראל"